

Inventering av insekter på asp i Sävar 2005

BENEDICTE ALBRECHTSEN

Aspen (*Populus tremula*) anses ha ett högt bevarandevärde utifrån ett mångfaldsperspektiv. Samtidigt är den oönskad utifrån ett skogsbruksperspektiv, eftersom den är mellanvärd för rostsvampen *Melampsora pinitorqua*, som ger upphov till knäckesjuka på tall. Skogsbruket har aktivt tagit bort asparna i skogarna under många år, och nu är det brist på asp som substrat för insekter, svampar, lavar och mossor. En konsekvens av detta är att arter som är specialicerade på just asp nu figurerar på rödlistor och listor över arter som är värdefulla att övervaka.

Till exempel har naturvårdsverket utarbetat 29 st Natura2000-planer för länsstyrelsernas övervakning av insekter (22 arter), klokrypare (1 art) och mollusker (6 arter). Fyra av planerna handlar om insekter knutna till asp, varav två är hemmahörande i Norrland: aspbarkgnagare (*Xyletinus tremulicola*) som är endemisk för Sverige och Finland samt brokig aspmyceliebagge (*Agathidium pulchellum*) som endast har hittats i Blåkölens reservat i Norrbotten. Cinnoberbaggen (*Cucujus cinnaberinus*) har en mer sydlig utbredning, och anses ha försvunnit från sin nordligaste utpost i Västernorrland. Nordiskt jordfly (*Xestia borealis*), som framför allt lever på blåbär, har rapporterats leva på asp i en finsk studie. Tre av de 21 insektsarter som naturvårdsverket fokuserat på är alltså bark- eller vedlevande skalbaggar som är helt eller delvis beroende av gamla grova aspar och död aspved.

SwAsp-samlingen i Sävar

Under ett par år har jag följt insektsangrepp på 120 aspkloner som tillhör den så kallade SwAsp-samlingen på Skogsforsks mark i Sävar. Samlingen kom till 2004 på initiativ av Stefan Jansson och Pär Ingvarsson vid Umeå universitet med ekonomiskt stöd från Kempestiftelsen. Svenska aspkloner insamlades från Ekebo i syd till Arjeplog i nord. En likadan samling aspkloner har även planterats på SkogForsks marker i Skåne. Syftet med samlingarna är att studera naturlig variation i alla former; från genetisk variation och variation i blomning, tillväxt, lövsprickning, höstfärger, smakämnen (fenoliska glykosider) i blad och kolonisering av svampar, insekter och även tålighet mot parasiter i form av sjukdom och skadedjur. En röd tråd i dessa undersökningar är att genom forskning hitta en koppling mellan trädens ekologiska funktion och specifika genetiska, fenologiska eller morfologiska karaktärer. Plantorna är fortfarande under två meter höga här i norr, och det har hittills gått bra

Fig. 1. Larv av allmän gaffelsvans ätande på asplöv. Foto: B. Albrechtsen.

att få ett grepp om vilka insekter som fanns på varje klon.

Här följer en rapport över de insekter som jag registrerade i samlingen under sommaren 2005. Lövsprickningen började den 7 juni. Vid första inventeringstillfället den 18 juni fanns det gott om bladbaggen *Phratora* sp., och vid samma tid fanns också enstaka vecklarlarver på bladen. Efter en kall och blöt period i slutet av juni hade många larver sannolikt svårt att överleva och inslaget av *Phratora* var aldrig så stort som vid första inventeringstillfället.

Sällskapliga grupper av bladstekellarver, förmodligen *Nematus melanaspis*, hade dykt upp vid andra inventeringen den 1 juli, och samtidigt hittade jag också grönskimrande vivlar, *Polydrosus impressifrons*, och hål i bladen efter dessa på åtskilliga plantor. Solitära stekellarver satt på bladkanterna och var ofta så svåra att se att de blev ihjälklämda när mätningar skulle göras av bladens klorofyllinnehåll. I början av juli såg man också de första minorna, framför allt av *Zeugophora flavicollis* (Fig. 2), som

Fig. 2. Minor gjorda av larven till bladbaggen *Zeugophora flavicollis*. Foto: B. Albrechtsen.

har fått namn efter den vuxna bladbaggens gula bröst och huvud. Larven som kan utveckla sig på både *Populus* och *Salix* lever av mesofyllceller och ledningsvävnad mellan epidermiscellerna. Minorna ser ut som stora svarta rundade fläckar på bladen, och de öppnade minorna är svarta och utan vävnad där larverna har ätit och håller till. Närliggande minor kan smälta ihop så att flera larver lever i samma mina.

Även labyrintminorna ökade under juli, och kring den 18 juli blev dessa den tydligaste skadeinsekten på asparna. Labyrintminor orsakas av styltmalar (Gracillariidae): framför allt aspsoftmal (*Phyllocnistis labyrinthella*), men också poppelsaftmal (*P. unipunctella*). Nu hittades också enstaka exemplar av den stora röda aspbladbaggen *Chrysomela tremula*, och möjligen även *C. populi*.

På aspbladens undersida hittade man även snigellik larver av bladstekeln *Caliroa tremula*, vilka liksom *Phratora* äter bladens översta cellager och lämnar ett nätliknande nätverk av bladnerv efter sig (Fig. 3). Ser man inte larverna kan det vara vanskligt att se vem som har gjort skadan, speciellt om man inventerar sent på sommaren. I augusti dök flera fjärilar upp, bl a blekmaskspinnare av släktet *Thetia* och en oidentifierad vecklare som viker upp bladspetsen i en trekant. Dessutom fanns det nu gott om spektakulära larver av poppelsvärmare (*Lathoe populi*), allmän gaffelsvans (*Cerura vinula*, Fig. 1) och tandvingar (*Notodonta torva* eller *N. ziczac*).

Även galler studerades och ett fall av mindre aspvedbock (*Saperda populnea*) från planteringsåret hittades redan innan säsongen hade börjat. Två kloner hade i

juni angripits av en av de tre gallmyggor som bildar bladgaller på asp (*Harmandia tremula*). Men galler var det annars ont om, vilket kan tyda på att dessa behöver tid för att kolonisera ett nytt bestånd. Bladlöss fanns inte heller i beståndet, vilket kan bero på att bladlöss har svårare att sprida sig eller att de är beroende av att myror etablerar sig innan de kan bygga upp en population. Även om skinnbaggas inte ingick i inventeringen så såg jag flera arter.

Bestämningsnyckel för Norrland

Att aspen är associerad med mångfald är väl känt. Tretton gallbildande arter nämns till exempel av Coulianos & Holmåsen (1991). Med hjälp av uppgifter från Gustafsson (2006) och Savela & Silvonen (2006) har jag en lista på 106 fjärilar som lever på asp. Det är dock inte så lätt att få fram en lista över samtliga insektsarter som är associerade med asp. En mycket omfattande förteckning är framtagen i Frankrike (Delplanque 1998), men den är inte komplett för svenska förhållanden. I

SwAsp-projektet försöker vi bygga upp en databas över de arter som vi hittar, främst utifrån identifiering i fält och från fotografier. Jag är mycket intresserad ifall du också har fotografier och information om insekter på asp; var och när du har hittat dem. Dina uppgifter kan vara till hjälp för utarbetandet av en fältnyckel under 2006.

Använd litteratur:

Coulianos, C.-C. & Holmåsen, I. 1991: *Galler: en fälthandbok om gallbildningar på vilda och odlade växter*. Stenströms bokförlag AB.

Delplanque, A. 1998: *Les insectes associés aux peupliers*. Ed. Memor, Bruxelles.

Gustafsson, B. 2006: *Naturhistoriska riksmuseets fjärilskatalog*: http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/

Naturvårdsverket 2005: *Natura 2000 Art och naturtypsvisa vägledning: insekter, klokrypare, mollusker*.

Savela, M. & Silvonen, K. 2006: *Finsk fjärilskatalog*: <http://www.nic.funet.fi/pub/sci/bio/life/intro.html>

Författarens adress & telefon:

benedicte.albrechtsen@plantphys.umu.se
090 7867011 eller 070 3384919

Fig. 3. Den snigellikla larven av bladstekeln *Caliroa tremula*. Foto: B. Albrechtsen.